

19.11.2018

מבוא לקהילתיות

ד"ר חגי אגמון-שניר

על מזרח ירושלים ניתן לדבר בכל מיני אופנים. בשבוע שעבר, בראיון בטלוויזיה שהתקיים אתי, חיים רמון צעק ש"מזרח ירושלים הוא שטח הפקר שכנופיות שולטות בו". לא הבנתי מאיפה הוא הביא את הסיפור הזה, וחשבתי על האוריינטליזם התל אביבי שרואה כך את מזרח ירושלים.

"מזרח ירושלים" נולדה ב- '67. היא סופחה, בתחילה פרקטית ואח"כ משפטית, לישראל; מבחינת החוק הישראלי, מזרח ירושלים היא כמו רעננה.

תחשבו על בלפסט בזמן ה"Troubles". מבחינת השלטון הבריטי, בלפסט נחשבה לעיר ככל עיר אחרת, אבל מבחינת התושבים הקתולים, הם חיו תחת הכיבוש, ומסתבר שהפער הזה, בין עמדת השלטון לבין עמדת ציבור הנשלט, מקשה מאד על הרשות הציבורית להעניק שירותים ראויים, כיוון שכמעט לכל שירות שהעירייה צריכה לתת דרוש שיתוף פעולה כלשהו מצד האוכלוסייה הנשלטת - לזרוק את האשפה לפחים, להגיש בקשה לרישיון בנייה וכו'. תושבים שמרגישים שהם תחת כיבוש, לא משתפים פעולה; וכשהתושבים לא משתפים פעולה, גם השלטון לא יודע איך להתנהל במצב שנוצר.

באירלנד היה סיפור על פקיד בריטי שישב בפגישה עם פעילים אירים. הוא חזר מהפגישה מרוצה על הנכונות שלהם לדבר איתו, אבל למחרת, בלש של הסקוטלנד יארד הזהיר אותו שלא ישוב להיפגש אתם, בטענה שהם טרוריסטים - "אין דבר כזה פעילים שאינם קשורים ל-IRA".

תושבי מזרח ירושלים, בתפישה שלהם, הם חלק מהגדה וחלק מהעם הפלסטיני.

אל מול אנשים טובים בישראל שרוצים לעשות פעילות של דו קיום, צריך לזכור שהסנטימנט הפלסטיני בגדה הוא של אנטי-נורמליזציה, ולכן הרבה פעמים האנשים האלו מתאכזבים לגלות שאין מי שמוכן בצד הפלסטיני להיות שותף שלהם.

בעבר, "נורמליזציה" היה ביטוי חיובי של ניסיון לדיאלוג. כיום זו מלה שלילית. "אנטי נורמליזציה" היא מעין וריאציה פלסטינית מקומית ל-BDS. כך לדוגמא, משורר פלסטיני לא ילך לכתוב שירים עם משורר ישראלי בשם הדו קיום.

מנגד, חייבים לחיות; חייבים לפנות את האשפה, לבנות בתי ספר ועוד, ואז פתאום ה-"אנטי-נורמליזציה" נעלמת. לעתים נדמה ש"הם לא הגיוניים ולא עקביים", אבל צריך לזכור שמציאות לא הגיונית ולא עקבית, לעתים הדבר הנכון לעשותו לא תמיד נראה הגיוני או עקבי..

כך לדוגמא, לפני זמן מה התקיים ב- 0202 דיון בשאלה, אם לפרסם מידע בעברית על אירוע שמתקיים במזרח העיר. פעילה פלסטינית אמרה שאין לעשות זאת לפני מועד האירוע, כי התוצאה תהיה שיהודים יבואו, וזו נורמליזציה. זמן קצר אחרי זה, אותה פעילה הלכה לעבוד בעירייה... זה נשמע לנו מוזר, אבל לא בלתי סביר בסופו של דבר.

את היחס לנורמליזציה אפשר לדמות באופן לא מדויק כרצף אחד ארוך. בקצה אחד שלו - משת"פים של השב"כ, שמקבלים כסף כדי להלשין על חברים שלהם; בקצה השני, אלה ש"מקיאים" כשהם שומעים על יהודים. כל אחד מאתנו נפגש עם אנשים במקטע מסוים על הרצף הזה, ולרוב יחשוב שאלו הם "הפלסטינים

האותנטיים" ומשני הצדדים יש את "משתפי הפעולה" ו"הקיצונים". אבל זו נקודת מבט סובייקטיבית שלנו שנובעת מהחתך שבו אנו נפגשים.

כך נמצא כאלה שרוצים לתלות את דגל ישראל ושמוכנים להתפקד לליכוד - ומסתבר שיש להם לא מעט תומכים. מצד שני נמצא כאלה שלא מוכנים שאמבולנס של מד"א ייכנס לשכונה שלהם גם אם זה הרכב היחיד שיוכל לטפל בנפגע ראש, כי יש עליו ציור של מגן דוד. גם להם יש הרבה תומכים. וכמובן יש הרבה שדעותיהם הן בין שתי הגישות האלה. לא נוכל לדעת מה חושב "הפלסטיני הממוצע" או "האותנטי" כי אין כזה.

לפני כ- 7-9 שנים התקיים משאל בקרב פלסטינים ממזרח ירושלים. אחת השאלות הציגה תרחיש שבו נחתם הסכם שלום ויש מדינה פלסטינית, לצד ישראל. תושבי מזרח ירושלים הפלסטינים נשאלו, איפה היו רוצים את מזרח ירושלים. התשובות התחלקו שליש-שליש-שליש: שליש ישראל, שליש פלסטין, ושליש אמרו שהם לא יודעים. לפני קיץ 2014 אותו מכון שב ושאל שאלה דומה. הפעם, החלוקה בין המשיבים היתה חצי-חצי: חצי השיבו ישראל, וחצי - פלסטין.

מצד אחד, פלסטין נותנת את הזהות. מצד שני, מדינת ישראל נותנת שני דברים: תנאים חומריים (ביטוח בריאות וביטוח לאומי), ועוד דבר: הם רואים את הרשות המושחתת. בהשוואה אליה, ישראל נראית עדיפה.

במזרח ירושלים יש תהליך ישראלזציה מואץ. גידול בבקשות לאזרחות ישראלית (שהוא בין השאר פונקציה של כמות האישורים. כשמשדד הפנים מאשר, שיעור הפונים עולה, כשהוא לא מטפל, שיעור הפונים פוחת), לימודי עברית הם טרנד גובר. יש שיעור גבוה מאד של עובדים במערב העיר: כ- 35,000 איש עובדים שם (בניכוי הילדים והנשים שכמעט לא עובדות, זה מספר משמעותי). יש הרבה תהליכים שבמסגרתם תושבי מזרח ירושלים נהיים יותר ויותר חלק מישראל. אבל שלא נשלה את עצמנו – גם אם מחר הם יהפכו לאזרחים, סביר להניח שהם יישארו בעמדת המיעוט וכשהם יצביעו לכנסת - יותר סביר שזה יהיה לחנין זועבי מאשר לבית היהודי... רבים מהם ימשיכו לכעוס על הכיבוש, אבל יעדיפו לעשות את זה "מבפנים"..

על המעמד האזרחי של תושבי מזרח ירושלים: רובם תושבי קבע. הם יכולים לאבד את המעמד, אבל מקבלים זכויות סוציאליות רבות. הנגישות שלהם למימוש הזכויות שלהם נמוכה יותר בהשוואה למערב העיר בגלל פערי שפה, תרבות, איכות שירותים ועוד.

במקור, מזרח ירושלים היא מקום שלא היתה בו חברה אזרחית. חברה אזרחית הוא מושג מערבי, שנשען על התפישה האידיאלית, לפיה בבואנו לשפוט אדם, אנחנו לכאורה מתייחסים אליו באופן שוויוני, ללא תלות בשיוך החברתי שלו. בבסיס, התפישה המאפיינת את מזרח ירושלים היא חמולתית וכפרית, כלומר שמידת הסולידריות שלנו לאדם תלויה בקרבתו אלינו - משפחתית או גיאוגרפית.

בשנים האחרונות מתפתחת בה חברה אזרחית מדהימה, וזו אחת הדוגמאות. יום אחד דווח בפייסבוק על ילד בשם יאזן א-שרבאתי מוואדי ג'וז, שנשכח באמאוס (פארק קנדה). הייתי מצפה שמי שיצאו לחפש אותו יהיו בני המשפחה, אולי כמה שכנים; במקום זה, מכל רחבי מזרח ירושלים יצאו ג'יפים (רבים מהם של הצח"שים העצמאיים שהמרכז הבין-תרבותי סייע להקמתם), וכל מזרח ירושלים עקבה בפייסבוק אחר החיפוש, עד לאיתור הילד.

הסבא היה בהלם מהסיוע. הוא הודה לישראל, ציין בפליאה שנשלחו מסוקים לאיתור הילד, וכמובן ציין שבאו פעילים מכל רחבי ירושלים המזרחית "כולל מאבו גוש".

על היחס למשטרה: פוסט לדוגמא מתוך דף "מדינת מחנה הפליטים שועפאט":

"מחלקים דוחות בכיכר לכל אחד שנוסע בניגוד לתנועה"

יש לשים לב לכך שבאופן חריג וחדש יחסית, אין בטקסט הזה אזכור של המושג "כוחות הכיבוש" (שהוא השם היחיד שהיה למשטרה בפייסבוק עד לפני כמה חודשים), אין ביטוי חד משמעי להתנגדות. בטקסטים אחרים מופיעה המלה "משטרה" – וזה צעד נוסף בהכרה בה. למעשה, פעם פוסט כזה היה רמז לכך ש"שוב דופקים אותנו ונותנים לנו דוחות". כאן הטוקבקים אמרו בפירוש "כל הכבוד".

זה לא מקרי. לפני כמה חודשים, משטרת ישראל החליטה להקים 2 נקודות חדשות במזרח ירושלים: אחת בכניסה למ.פ. שועפאט ואחת בצור באהר. התגובה הראשונה של הפלסטינים, היתה שבאו "לשבת להם על הצוואר". המשטרה טענה שהיא מבקשת ליצור אמון עם התושבים, וזה כידוע תהליך שלא תמיד מצליח גם בתוך ישראל.

אלא שהמשטרה אכן נוקטת בצעדים בוני אמון. היא פועלת כדי לתת שירות לאנשים. השוטרים באים במגע עם האוכלוסייה ללא ציוד מגון (לעומת המגבניקים הסמוכים להם). הם ניגשים לדבר עם אנשים על הצרכים והבעיות, התחילו לטפל בבעיות הסמים ובעניינים אחרים שמפריעים לתושבים.

סטטוס לדוגמא - מתוך דף פלסטיני:

"משלחת תושבים תיפגש עם המשטרה ותדרוש ממנה לקחת אחריות, או שהוועד יעביר את האחריות לרשות הפלסטינית".

הסטטוס הזה לא יכול היה להיות מנוסח בצורה משת"פית. הוא היה חייב להיות מנוסח בצורה מיליטנטית, אבל בין השורות אפשר להבין שהוא למעשה מדבר על שת"פ. בעקבותיו התקיימו מעצרים של סוחרים סמים, והתגובות היו אוהדות.

בדרך כלל, שוטרי מ.פ. שועפאט לא נכנסים למחנה. הם חויבו להיכנס לשם עם רכב קרקל, והפתרון שמצאו - הרכב במחנה, אבל השוטרים מקפידים לצאת ממנו, להסתובב ברחוב, לאפשר לילדים לטפס עליו.

סיפור המגנומטרים היה אירוע מכונן מבחינת המזרח-ירושלמים. לא רק בגלל שהם "ניצחו", אלא בעיקר, כי זה היה מפגן של חברה אזרחית. התהווה שם פסטיבל, נוצרה אווירת סולידריות, אנשים הוציאו קפה.

דוגמאות לסטטוסים: עדכון של ארגון שעורך סדנאות הייטק לבני נוער; סטטוס על בית חולים שמתגאה בדירוג שלו מכל ישראל, לצד סטטוס על ה"שהידים" שביצעו את הפיגוע בהר נוף.

מיניאקטיב הוא דוגמא לרשת של אלף פעילות שמתלוננות לעירייה על מפגעים.

הקבוצה הביאה לסיור את מנכ"ל העירייה והראתה לו במקומות שונים את המקומות שבהם הוא פתר את הבעיות - הוא חזר מהסיור וסיפר על ה- 1000 נשים ש"עובדות בשבילו" במזרח ירושלים.

פעילות אחרות העלו סטטוסים על אשפה. הסטטוסים תורגמו לעברית ועלו ב- 0202. בעקבות זאת, גדל כל תקציב הניקיון של העירייה. כך, קבוצת נשים שאפילו לא מצביעות בבחירות לעירייה, הצליחה להשפיע על סדר העדיפויות התקציבי של העירייה (גם לטובת מערב העיר!)

על יוזמות מדיניות לניתוק של שכונות מזרח ירושלמיות ממערב העיר: ההצעה שמקדם המחנה הציוני מבקשת להפריד בין תושבים פלסטיניים למרכז חייהם העירוני, והשיח של תומכי ההצעה אינו שונה מהשיח

הכהניסטי המוכר ("בואו נפטר מהם, לא אכפת לנו מה יקרה להם, צריך לדאוג ליהודים בלבד"). בעוד כמה שנים הימין יאמץ את זה ולכן ההצעה הזו, גם אם היא אופוזיציונית כיום, מסוכנת... כל התכניות להזזת גבולות מיועדות לקבוע עובדות בשטח על חשבון התושבים בירושלים, במזרח ובמערב העיר.

אנו חייבים להכות על חטא ולהודות שמרוב שתמיד הדגשנו את המסכנות והכאוס במזרח ירושלים, לא הצלחנו בהעברת המסר, שבמזרח ירושלים יש תושבים, שזה לא שטח הפקר, שמתפתחת חברה אזרחית, שיש סיכוי לתקווה. אולי זה הדגש החשוב שלנו להמשך.

בשנים האחרונות יש תחושת ייאוש נורא גדולה. בשני הצדדים אומרים שאין עם מי לדבר ושהצד השני צריך לעשות דברים. חוסר האמון ותחושת חוסר היכולת לשנות ולהשפיע, מיצרים יאוש. חלק ממה שאנחנו רואים היום בעיר המזרחית הוא ניסיון ליצור תקווה באמצעות תהליכים שמראים לתושבים שהם יכולים לשנות את מצבם, ולו ביחס למנורת הרחוב השרופה, ושיש עם מי לדבר.

-שאלות ותשובות-

אילנה: האם נאסר תמימי נעזר במיניאקטיב? הוא סיפר שאף אחד לא עוזר לו.

חגי: נאסר אמנם לא זקוק לעזרה שלהן, הוא יודע לפנות בעצמו ובמי להיעזר.

ענת: עד כמה הנורמליזציה היא עמדה פנימית, עד כמה היא פוליטית וכמה זה נגזר מאיום או פחד?

חגי: האנשים היותר פוליטיים מאד מחויבים למאבק בנורמליזציה, אבל כל פלסטיני שרוצה לפתח את מזרח ירושלים צריך למצוא דרכים לאזן את האנטי-נורמליזציה עם פרקטיקה של חיים. "לשחק אותה".

לתושבי מזרח ירושלים יש דרך מעניינת לפעול, אותה גילינו ביחס לטיפת חלב בסילואן. מצד אחד, עבדנו עם גורמי ימין - ניר ברקת ואנשי הבית היהודי במועצת העירייה, שהיו מונעים מעמדה פוליטית של העיר המאוחדת; לעומתם, הנאראטיב הפלסטיני היה אמנת ז'נבה הרביעית - כשהקמת טיפת חלב היא חלק מחובות הכובש. המהלך התאפשר בזכות שני הנאראטיבים הסותרים הללו, כאשר שני הצדדים יודעים זה על הנאראטיב של זה. כשפגשתי חוקרת שעוסקת ב"גישור נאראטיב", הבנתי שבמזרח ירושלים אנחנו עוסקים ב"גישור אנטי-נאראטיבי" - כלומר גישור שמצליח למרות הסתירות בנרטיבים בין הצדדים שאין צורך לגשר עליהן..

הסנקציות הפנים-חברתיות מורגשות. חברה תחת כיבוש היא חברה שבה צריך להיזהר שלא להיתפש כמשת"פ. לכן עד היום לא היתה שום כתבה בתקשורת העברית על מיני אקטיב - הן נזהרות מזה. הפעילות עצמן ספגו כמה מתקפות בשנים האחרונות, ולצד ההתמודדות שלהן, הן לא מעוניינות לעורר עוד מתקפות. אבל בסופו של דבר, בגלל ההצלחות שלהן למען "המקדסים", הפלסטינים בירושלים המזרחית, יש להן לגיטימציה להמשיך.